

нет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakonQ.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

5. Пехота О. М. Основи педагогічних досліджень: від студента до наукової школи : навчально-методичний посібник / О. М. Пехота, І. П. Єрмакова. – Київ : Знання, 2011. – 340 с.

6. Сисоєва С. О. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / С. О. Сисоєва, Н. Г. Батечко. – К. : ВД ЕКМО, 2011 – 344 с.

7. Словник-довідник з професійної педагогіки / [ред.-упоряд. А. В. Семенова]. – Одеса : Пальміра, 2006. – 272 с.

8. Тищенко С. І. Інтегрування змісту математичних і спеціальних дисциплін у професійній підготовці молодших спеціалістів з програмування : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. І. Тищенко. – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України. – Київ, 2009. – 280 с.

9. Ткаченко Т. В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності засобами інформаційно-комунікаційних

технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. В. Ткаченко. – Вінниця, 2009. – 20 с.

10. Хатько А. В. Формування інформатичної компетентності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. В. Хатько. – Бердянськ : б.в., 2012. – 20 с.

11. Чижевський Б. Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні / Б. Г. Чижевський. – К. : Інститут педагогіки АПН України, 1996. – 249 с.

12. Шмиголь І. В. Формування загальнопредметних компетентностей з природничих дисциплін у професійній підготовці майбутніх учителів біології та хімії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. В. Шмиголь. – Черкаси, 2014. – 20 с.

Дата надходження до редакції: 14.02.2017 р.

ПОЧАТКОВА ОСВІТА. ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

УДК 371.034:37 3.3

Галина ПАВЛЮК,
учитель початкових класів
Базальтівської ЗОШ І ступеня
Костопільського району Рівненської області,
здобувач Рівненського державного
гуманітарного університету

СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ГУМАННОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ МАЛОКОМПЛЕКТНОЇ ШКОЛИ

У статті обґрунтовано специфіку процесу формування гуманної спрямованості молодших школярів в умовах малокомплектної школи. Охарактеризовано ефективні методи і форми виховної роботи з дітьми молодшого шкільного віку в контексті досліджуваної проблеми.

Ключові слова: гуманна спрямованість, діти молодшого шкільного віку, малокомплектна школа.

В статті обґрунтовано специфіку формування гуманної направленості молодших школярів в умовах малокомплектної школи. Дана характеристика ефективним методам і формам виховної роботи з дітьми молодшого шкільного віку в контексті досліджуваної проблеми.

Ключевые слова: гуманная направленность, дети младшего школьного возраста, малокомплектная школа.

This article analyses the specific of forming of humane orientation of junior schoolboys in the conditions of littlecomplete school. Characterizes effective methods and forms of an educate work with the children of midchildhood in the context of the probed problem.

Key words: *humane orientation, children of younger school age, littlecomplete school.*

Постановка проблеми. Відомо, що початкова ланка освіти – це фундамент шкільного навчання, адже саме в цей період закладаються основи для подальшого формування особистості. Відтак, необхідно приділити максимум уваги проблемам, пов'язаним із функціонуванням та розвитком малокомплектних початкових шкіл, – культурно-освітніх закладів у більшості малих населених пунктів.

Сільська малокомплектна школа відіграє важливу роль не лише в системі освіти України, а й у суспільному та виробничому житті села, адже є центром соціокультурного життя мешканців у малих населених пунктах. Малокомплектні школи завжди відрізнялися від традиційних, повнокомплектних, передусім своїм оточенням, рівнем оснащення навчальних приміщень, соціальним станом родин, які мають незначні фінансові доходи, обмеженістю ринку праці. Зазвичай ці тенденції породжені демографічними кризовими явищами, слабким розгортанням ринку праці в сільській місцевості, низькими темпами розвитку аграрного виробництва, що активізувало зростання шкіл із малою чисельністю учнів [4, с. 49].

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Проблеми сільської малокомплектної школи досліджувалися такими вченими, педагогами, як О. Савченко, Г. Суворова, В. Стрекозін, М. Мельников, В. Мелешко, Н. Присяжнюк, А. Пишкало, Г. Тришнавська, Т. Шамова та ін. Наукові підходи до виховання гуманної особистості в сучасних умовах розроблені в працях І. Беха, В. Білоусової, М. Боришевського, С. Гончаренка, Б. Дубровського, І. Дуракова, Г. Мирської, О. Кононко, В. Кузя, Ю. Мальованого, І. Найдонова, Т. Поніманської, О. Ростовцевої, О. Столяренко, Ю. Танюхіна, К. Чорної, Т. Шингірей та ін. Вищеозначені науковці зауважують, що в сільських школярів на недостатньому рівні відбувається засвоєння навчального матеріалу, передбаченого шкільними програмами. Це вимагає розробки та використання нових технологій навчання в сільській малокомплектній школі та відповідної підготовки кадрів для роботи в ній.

Мета статті – розкрити специфіку процесу формування гуманної спрямованості молодших школярів в умовах малокомплектної школи.

Виклад основного матеріалу. Малокомплектна школа – своєрідний феномен освітнього середовища України. Ця своєрідність зумовлена соціальними, територіальними, економічними, демографічними й географічними умовами, що виокремлюють малокомплектну школу з-поміж інших навчально-виховних закладів і диктують необхідність розробки і застосування специфічних форм та методів навчання й виховання школярів, розподілу навчального матеріалу, організації та реалізації управлінських функцій, здійснення внутрішкільного контролю тощо. Ще не так давно проголошені ідеї щодо укрупнення сільської школи і ліквідації на цій основі малокомплектних навчально-виховних закладів сьогодні дове-

ли свою хибність, помилковість, адже в деяких випадках їх реалізація могла призвести до виникнення значних проблем у галузі освіти, нанести невиправдану шкоду населенню сільської місцевості [5, с. 58].

В українському педагогічному словнику за редакцією С. У. Гончаренка наводиться таке визначення поняття «сільська малокомплектна школа»: «Це початкова школа, в якій учителів менше, ніж класів, і кожен учитель працює одночасно з двома або кількома класами» [6, с. 199-200].

До найбільш поширених типів малокомплектних шкіл належать ті, що мають у своїй структурі один, два або три комплекти. Останній зазвичай об'єднує від 14 до 40 учнів. Ці показники регулюються наказом МОН України № 328 від 17.09.1999 «Про внесення змін та доповнень до наказу МОН України № 341 від 10.09.1997», а також рекомендаціями практичним працівникам № 1/9-435 від 23.10.2000, де пропонуються такі варіанти створення комплектів:

- об'єднання двох класів, коли загальна кількість учнів не перевищує 25 осіб;
- об'єднання трьох класів, якщо загальна кількість школярів не перевищує 15 осіб;
- об'єднання чотирьох класів із загальною кількістю учнів до 10 осіб.

Гуманно спрямована особистість розвивається в процесі свідомої творчої моральної діяльності, яка розгортається під впливом переконання як провідного й адекватного цій меті виховного методу. Психологічним стрижнем діяльності виступає довільне прийняття морального рішення. На думку І. Беха, механізм такого прийняття є справжнім «наріжним каменем», який не може до кінця подолати сучасна психологічна наука [1, с. 23].

У молодшому шкільному віці значно розширюються зв'язки дитини з оточенням. Водночас розширюються можливості порівнювати моральні норми і традиції, які учень «відкриває» в школі, порівнює наявну ситуацію в сім'ї та школі. Завищена чи занижена самооцінка формується в учня найчастіше у період, коли він починає осмислювати й зіставляти, наприклад, надмірне захвалювання з боку домашніх і недооцінку своїх здібностей у стінах школи. Процес формування моральної свідомості в молодшого школяра особливо складний і суперечливий, якщо погляди сім'ї і школи розходяться. При налагодженні контактів між школою та сім'єю ці моменти мають ураховуватись, інакше непевність вибору між оцінкою школи та сім'ї може сприяти формуванню конформістських якостей, соціальної безвідповідальності [2, с. 13].

Дітей молодшого шкільного віку часто характеризують як безтурботних. Однак це далеко не так. Вони щиро переживають, хвилюються і навіть страждають. Важливо лише, щоб дитина не зламалася і не озлобилася [3].

Процес формування гуманної спрямованості молодших школярів в умовах малокомплектної школи залежить від цілеспрямованого впровадження інтерактивних форм та методів роботи. У зв'язку з цим варто зупинитися на тому, що всі вони ґрунтуються на рефлексивно-вольових механізмах, які апелюють до саморозвитку, самовдосконалення, творчого становлення особистості; носять діагностичний характер, елементи співробітництва та творчого пошуку. У процесі їх проведення створюються умови для інтимно-особистісного діалогу, творчої дискусії,

вільного співставлення різних точок зору, спільного пошуку істини. Завдяки цьому школярі не бояться висловлювати свої думки й судження, аргументовано відстоювати власні погляди та переконання, ставлення до загальнолюдських цінностей.

Формування гуманної спрямованості молодших школярів в умовах малокомплектної школи включає такі напрями, як:

- цілеспрямована організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії вихованців у різних формах діяльності з метою усвідомлення ними сутності й змісту гуманності як особистісної цінності, накопичення досвіду суспільно-значущих ціннісних ставлень;

- організація методичної роботи з учителями задля підвищення їх компетентності щодо формування гуманної спрямованості молодших школярів;

- робота з батьками щодо підвищення їх особистісної готовності до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з дітьми та з метою налагодження позитивних взаємин у сім'ї.

Значна кількість учнів у класах та школі породжує ще одну проблему – соціально-психологічну. Мало дітей – мало спілкування, мало вибору, мало розмаїття в спілкуванні. У великих класах більше шансів «мирного співіснування» кількох лідерів: більше учнів – більше груп, а отже, більше можливостей вибору друзів, більш різноманітніший вибір для формування досвіду спілкування з протилежною статтю. Усе це – істотна проблема, оскільки саме досвід спілкування з однолітками (старшими і молодшими, дівчатками і хлопчиками) і аж ніяк не навчання стає у молодшому шкільному віці головним для школярів.

Колектив молодших школярів розвивається і гуртується у повсякденній спільній діяльності, де кожна дитина прагне досягти успіху, рівнятися на передових, підтримувати тих, хто не встигає. З опорою на вікові та психологічні особливості молодших школярів класовод планує виховну роботу з різновіковими та одновіковими групами. Необхідність одночасно виховувати різновіковий колектив молодших школярів вимагає від учителя особливої організації виховного процесу, різних прийомів роботи, допомоги старших. Виховну роботу слід проводити систематично й цілеспрямовано, враховуючи при цьому не тільки вікові можливості, а й індивідуальні особливості дітей, умови їх життя в сім'ї. Щоб досягти у виховній роботі бажаних результатів, надзвичайно важливо налагодити тісний зв'язок із батьками дітей, перетворивши їх на небайдужих та активних помічників. Без цього процес виховання буде неповноцінним.

Найефективніша форма роботи з батьками – індивідуальна, коли враховуються особливості характеру дитини та її стосунки в сім'ї. Вона будується за двома напрямками: а) індивідуальна пропаганда педагогічних знань серед батьків; б) залучення батьків до організації та участі у проведенні позакласних і позашкільних заходів.

Формування гуманної спрямованості молодших школярів в умовах малокомплектної школи надзви-

чайно ефективно за умови добору цікавих емоційно-насичених форм практичної реалізації виховних інваріантів. Під час проведення занять кожен учень має бути активним учасником виховного процесу. Для цього необхідно забезпечувати самостійну творчу діяльність молодших школярів; враховувати їх творчі потреби, інтереси та захоплення; ініціативність та самостійність у визначенні виховних завдань, засобів і способів творчого виконання. Крім того, важливо виробити у вихованців потребу в самовизначенні, самотворчості та самореалізації, засвоєнні ними системи цінностей і ставлень; формувати позитивні риси вихованої особистості, враховуючи специфіку їх мислення та своєрідність світосприймання; створювати умови для вільного висловлювання власних думок та почуттів; стимулювати до активно-творчої та результативної діяльності.

Висновки. Отже, щоб виховати гуманно спрямовану особистість, необхідно, перш за все, сформувати в неї гуманні потреби, а саме: потреби в емоційному контакті, у прилученні до духовного світу іншої людини, у творчій самовіддачі, повазі оточуючих та самоповазі, у піклуванні про рідну землю, природу, працю інших людей.

Значну роль у формуванні гуманної спрямованості відіграють емоційні стани учнів. Зважаючи на це, головне завдання педагога – спілкуючись із вихованцем, викликати в нього позитивні почуття та емоції, які в майбутньому стануть основою для формування моральних почуттів і потреб. Знання педагогом тонких психолого-педагогічних механізмів формування гуманної спрямованості сприятиме успішному вирішенню такої важливої проблеми, як виховання гуманної спрямованості в дітей молодшого шкільного віку та гуманізації навчально-виховного процесу в малокомплектній школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Гуманізм у вихованні підростаючої особистості / І. Д. Бех // Рідна школа. – 1995. – № 9. – С. 23–24.
2. Бех І. Д. Молодший школяр у вікових закономірностях / І. Д. Бех // Початкова школа. – 2015. – № 1. – С. 10–13.
3. Дмитришин Г. Сучасні діти, які вони? / Г. Дмитришин // Початкова школа. – 2005. – № 4. – С. 37–39.
4. Мелешко В. Сільська малокомплектна школа як компонент освітнього округу: досвід і практика / В. Мелешко // Початкова школа. – 2012. – № 10. – С. 49–51.
5. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наук. праць. – К. : Науковий світ, 2004. – Вип. 10. – 207 с.
6. Український педагогічний словник / за ред. С. У. Гончаренка. – К. : Либідь, 1997. – 206 с.

Дата надходження до редакції: 17.01.2017 р.